

Auditief lesgeven in de elementaire hoornklas

Door Klaske de Haan

“There is a Musical Language, and then there is Music. Important is what we express and how we communicate through this language of musical sounds. What kind of story are we telling, and how are we telling it? In what way can we help enriching the lives of somebody out there.” Froydis Ree Wekre, The Horncall Mei 1999.

Op de basisscholen in Nederland is veelal geen structurele muziekles in het curriculum. Voor veel kinderen die naar de instrumentale les komen is het dan ook de eerste ervaring met het bewust muziek ervaren en musiceren. De instrumentale muziekles is voornamelijk gebaseerd op reproduceren: bij een bepaald beeld hoort een passende greep, waarna de bijpassende klank ontstaat. Mocht de klank niet correct zijn bij het beeld dan corrigeert de docent deze klank.

Veel instrumentale docenten klagen dat er veel leerlingen al snel stoppen met de instrumentale lessen. Het plezier ontbreekt en men moet vaak veel vaardigheden tegelijk leren. Ook komen er steeds minder hoorn leerlingen naar de muziekles. Dit jaar is uitgeroepen tot het jaar van de hoorn waarin dit specifieke probleem aan de orde komt. Kinderen leren op verschillende manieren: auditief, visueel of kinesthetisch. Het traditionele instrumentale onderwijs speelt niet in op deze leerstijlen en werkt voornamelijk visueel en technisch. Uitgegaan wordt van het corrigeren van de “fouten” in de motoriek, techniek en het lezen; het leren wordt op die manier niet positief benaderd.

Neuro-wetenschapper Robert Harris (Hanze Hogeschool - Groningen) deed onderzoek naar het vermogen om klank om te zetten naar beweging die nodig is om muziek te maken en wat dit doet met de hersenen. In een artikel in de Leeuwarder Courant schrijft hij dat als het muziekonderwijs zich minder vastklampt aan het notenbeeld er meer mensen gaan musiceren. Hij zegt dat bijna alle mensen kunnen zingen, bijna iedereen is muzikaal. Het notenschrift werpt een barrière op voor velen, daarom is het van belang om anders les te gaan geven. De beroemde tubaspeler Arnold Jacobs sprak over het feit dat bij het leren bespelen van een blaasinstrument uit moet worden gegaan van de klank. Als de klank in het hoofd zit dan verricht het brein automatisch de juiste handeling (lipspanning, ademsteun enz.) om deze klankvoorstelling te realiseren. Een stem zingt in je hoofd en de andere stem zingt uit het instrument. Jacobs vergelijkt musiceren met een acteur die zijn lichaam gebruikt om zich uit te drukken. Een musicus is een verteller die een verhaal brengt met klank. Zo wordt het instrument een verlengstuk van jezelf.

Mijn fagotcollega Mieke van Dael deed onderzoek naar: How can aspects of the Kodály Philosophy and Methodology be integrated into Instrumental Education? Zij schreef:

If self-expression is an important part of the new learning, then I think that it is essential I develop musical expression with my pupils in order to speak a living musical language.
(Mieke van Dael 2016)

Als we willen communiceren met een taal van muzikale klanken dan moeten we ervoor zorgen dat de leerlingen deze klanken volledig kunnen begrijpen. Om dat te realiseren zal de instrumentale muziekles anders ingericht moeten worden. Dit betekent dat er andere tools nodig zijn om de instrumentale muziekles vorm te gaan geven.

Maar dan komt de vraag op hoe we anders les moeten gaan geven. De traditionele manier van opleiden in de instrumentale methodiek is voornamelijk gericht op reproductie van notatie. Aspecten als creativiteit, eigenaarschap, improvisatie en compositie zijn over het algemeen nog onderbelicht in de instrumentale les. De meeste klassieke docenten zijn allemaal zelf ook traditioneel opgeleid en op de Conservatoria wordt ook nog traditioneel lesgegeven en methodiek gegeven. In de conservatoriumwereld is improvisatie en creativiteit vaak het domein van de jazz afdeling.

Volgens de Hongaarse componist en muziekpedagoog Zoltán Kodály (1882-1967) moeten we om muziek goed te kunnen begrijpen het innerlijk gehoor ontwikkelen voordat we naar muzikale geletterdheid toe gaan. Dit doen we door te zingen. Om een instrument te leren bespelen volstaat alleen de instrumentale techniek niet, de muziek moet worden begrepen. Door te zingen en gebruik te maken van relatieve solmisatie (do re mi fa sol) met handgebaren en ritmetaal ontwikkelen we deze vaardigheden. Geïnspireerd door de Kodály methode heb ik in mijn hoornklas een nieuwe manier van instrumentale muziekeducatie ontwikkeld.

In mijn hoornklas worden de liedjes eerst gezongen met bewegingsspelletjes (*songs and games*). Naast het feit dat de kinderen hier veel plezier aan beleven ontwikkelen ze meteen gevoel voor metrum, beat en ritme, vorm, frasering en motorische vaardigheden. Dit kan zijn in een grotere groepsles, maar ook in de individuele lessen kan er een klapspel bij een lied bedacht worden. Vervolgens worden de gezongen liedjes op de instrumenten uitprobeerd. In eerste instantie hebben de kinderen voldoende informatie aan het kennen van het lied en de melodiecontour om het lied te kunnen spelen op hun instrument. Dit is zeker het geval bij de houtblaasinstrumenten waar de vingertechniek logisch aansluit bij de diatonische reeks. Voor de hoorn als natuurtooninstrument ligt dit anders. Er zijn meerdere noten met dezelfde greep mogelijk en de kinderen moeten de juiste greep leren om te voorkomen dat ze op hun gehoor de verkeerde grepen automatiseren. Daarom is het zeer belangrijk om het juiste liedmateriaal te kiezen. Voor mij was het duidelijk om te starten met de natuurtonen C-F voor de Bes-hoorn en hierbij liedjes te maken. Let wel: we denken volgens het relatieve tonica-do-systeem hier sol-do en niet do-fa! Als deze 2 natuurtonen goed innerlijk gehoord worden kan er verder gebouwd worden aan een diatonische reeks. Bovendien kan de leerling starten op de toon die hij het makkelijkst aanblaast, wat voor de een de C kan zijn, maar voor de ander de F. Het mag duidelijk zijn dat er voor ieder ander instrument een unieke beginsituatie is en dat de docent daar het liedmateriaal op aan moet passen.

Als de C-F sprong duidelijk is, dan kan er meteen naar beneden getransponeerd worden met behulp van de ventielen. Deze stap is niet alleen nodig vanwege het aanleren van verschillende natuurtonen maar hiermee leren we meteen in verschillende toonsoorten te spelen ofwel dat de do niet altijd dezelfde noot is. I.v.m. de ontwikkeling van het embouchure moeten we al te lage transposities vermijden. Verschillende luisterspelletjes met de natuurtonen helpen het gehoor verder te ontwikkelen. Vervolgens kan er liedmateriaal gezocht worden waarin de sol-do sprong tot een diatonische reeks uitgebreid wordt – sol la ti do. Een Nederlands lied met dit materiaal is bij voorbeeld: De stoker en de machinist of Tjoep zegt de Vlieger.

*De stoker en de machinist, die hebben de trein, die hebben de trein.
de stoker en de machinist, die hebben de trein gemist.*

De Stoker en de Machinist

The image shows two staves of musical notation in G major, 6/8 time. The first staff contains the melody with lyrics: sol do do ti ti la la sol sol la la la sol sol la la la sol sol do do ti ti. The second staff starts at measure 6 and contains the lyrics: la la sol sol la la la ti ti do. The notes are mostly quarter and eighth notes, with some beamed eighth notes and a final half note.

(Uit: liedbundel Eigenwijs: 9^e druk 2007)

Ondertussen kunnen er ook do re mi liedjes gespeeld worden. Deze kunnen meteen tweestemmig gemaakt worden door een basstem do-sol (de natuurtonen f – c', ofwel de eerste en vijfde trap van de toonladder van F) toe te voegen. Hierna wordt het lied meteen getransponeerd naar een andere toonsoort, bijvoorbeeld Es majeur, dan wordt de Es de do. Omdat de kinderen het transponeren auditief doen ondervinden ze niet de belemmering van de notatie met veel voortekens, er wordt gewoon een nieuwe noot geleerd met een andere naam.

De liedjes kunnen ook op het mondstuk gebuzzt worden, de kinderen horen heel goed waar de klank naar toe moet en daardoor corrigeren ze automatisch tijdens het buzzen.

Nu kunnen de kinderen zelf met het geleerde notenmateriaal liedjes maken, vraag en antwoord spelletjes doen enz.

Als de kinderen de liedjes goed kunnen zingen en de klank in hun gehoor hebben kunnen de liedjes gezongen worden op de zogenoemde zangnamen (solmisatie) en wordt er gebruik gemaakt van handgebaren. Ook komt er ritmetaal aan bod. Dit zijn de eerste stappen naar de muzikale geletterdheid, ook wel genoemd pre notatie.

Door deze manier van werken ontwikkelen de kinderen vanaf het begin een innerlijke klank, ze leren om te luisteren en samen muziek te maken. Hierdoor kunnen de kinderen eigen muzikale keuzes maken. Er wordt niet nagedacht over de technische moeilijkheden, ze willen graag het lied wat ze kennen goed spelen op hun instrument. Er wordt in stappen naar muzikale geletterdheid toegewerkt. In de *songs en games* komen veel vaardigheden al spelend aan bod bij het leren musiceren. De kinderen beleven veel plezier aan deze manier van leren en ieder kan op zijn of haar eigen niveau werken.

De kinderen zijn in staat om hun eigen fouten te verbeteren en worden zo eigenaar van hun eigen leerproces. Eigenaarschap is een vaardigheid die momenteel in de basisscholen veel wordt gebruikt. Het is een hele mooie tool om ook in het instrumentale onderwijs toe te passen.

Wie meer interesse heeft in het toepassen van de Kodály methode in het muziekonderwijs kan een masterclass-weekend volgen op 7 en 8 april aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Er wordt zowel aandacht besteed aan muzikles in de basisscholen als aan instrumentaal muziekonderwijs. Tevens zal er een demonstratie les zijn van de kinderen van Basis. Voor meer informatie over dit weekend, kijk op: www.muziekalsvak.nl

Biografie:

Klaske de Haan studeerde Docerend Musicus hoorn bij O.Milek en Hans Dullaert en Uitvoerend Musicus hoorn bij Herman Jeurissen. Als freelance hoorniste speelde Klaske in diverse orkesten in Nederland, waaronder Het Residentie Orkest en het Nederlands Philharmonisch Orkest. Sinds 2014 heeft Klaske zich gespecialiseerd in muziekeducatie en pedagogiek door het volgen van diverse cursussen, waaronder de cursus “ Muziek als vak”. Momenteel is Klaske als hoorndocente verbonden aan het koninklijk Conservatorium in Den Haag bij “Basis” waar zij aan methodiek ontwikkeling doet voor jonge blazers. Tevens geeft Klaske hoornlessen bij Scholen in de Kunst in Amersfoort. Klaske volgt de masterstudie; ”Music Education According to the Kodály concept” aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag waar zij onderzoek doet naar auditief lesgeven en de weg naar muzikale geletterdheid in de elementaire hoornklas.

Bronnen:

- Basis: Blaasinstrumenten voor kinderen. Leer spelenderwijs muziek maken.
www.koncon.nl/basis
- Chocksy, Lois (2000): The Kodály Method. Deel 1 en 2 - New Jersey: Prentice Hall
- Frederiksen, Brian, edited by Taylor, John. Kindle version (2012) Arnold Jacobs; Song and Wind. - Illinois: Windsong Press Limited.
- Harris, Robert (2017) : Iedereen is muzikaal (Leeuwarder Courant 4 febr 2017)
- Houlahan M & Tacka P: Kodály Today-A cognitive approach to elementary music education.- New York: Oxford University press
- Loubriel, Luis E. (2013) Brass Singers: The Teaching of Arnold Jacobs.- Chicago: Scholar Publications.
- Strobbe, Lieven en Van Regenmortel, Hans. (2010) Klanksporen - Breinvriendelijk musiceren. - Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Szönyi Erzsébet (1974): Musical reading and Writing 1. - Budapest: Editio Musica Budapest.
- Vajda, Cecilia (2008): The Kodály way to music. Deel 1. – Amersham, Bucks, England: Halstan & Co.
- Van Dael, Mieke (2016) : How can aspects of the Kodály Philosophy and methodology be integrated into instrumental education?
<https://www.researchcatalogue.net/view/135074/278685>
- Wekre Ree, Froydis (May 1999) President’s Corner. The Horn Call.

Februari 2017